

L'home de la calavera: Sant Francesc de Borja

«La història que s'amaga rere l'enigmàtica estàtua de la façana de l'Església de Betlem»

Escultura de Sant Francesc de Borja a la façana de l'església de Betlem | Bernat Cedó

La Rambla és un espai tradicionalment ple d'estàtues humanes (ara s'han limitat i n'hi ha cada cop menys). Al bell mig del passeig només un personatge de tenir-ne una de pedra: en Pitarra, per altra banda patrimonialment bastant ignorat (<https://www.naciodigital.cat/noticia/152122/realment/rebotiga/pitarra/acabara/convertida/pub/irlan-des>). Ara bé, molts dels edificis que es poden veure des d'aquest passeig sí que en tenen d'estàtues a la façana i avui parlarem d'una de les que desperta més misteri: la de l'home que sosté una calavera a la mà a la façana de l'Església de Betlem. Què simbolitza aquell crani coronat? Per entendre-ho ens hem d'endinsar en la llegenda i la història del personatge.

Aquesta enigmàtica estàtua representa a Sant Francesc de Borja. Francesc de Borja, venia de molt bona família. El seu pare era Joan de Borja, duc de Gandia i emparentat amb el papa Alexandre VI de la família dels Borja. La seva mare per altra banda era Joana d'Aragó, néta de Ferran el Catòlic.

Durant l'esclat de la revolta de les germanies al regne de València va refugiar-se a Baza (Granada) on va ser patge de Caterina d'Àustria i va servir l'Emperador Carles V sent-ne un dels consellers de més confiança.

Escultura de Sant Francesc de Borja a la façana de l'església de Betlem. Foto: Bernat Cedó

El 1529 es casà amb Elionor de Castro, amb la qual va tenir 7 fills. L'any 1539 en morir la Reina Isabel de Toledo, a la que ell havia servit, i se li encomana custodiar el cadàver en el seu trasllat de Toledo a Granada. És aquí on es forja la llegenda de la calavera.

?Pedro de Rivadeneyra, company de Francesc de Borja i present en el moment que aquest va haver de fer el reconeixement del cadàver en l'arribada a Granada va descriure la situació així al seu diari personal:

"...però el Marquès, amb particular amor i reverència que sempre havia tingut a l'Emperadriu, no es podia apartar, ni desviar els ulls d'aquells que poc abans eren tan clars i llunts, i ara eren tan llejós i enfosquits".

Rivadeneyra explica que aquesta visió el va deixar tan colpit que es va retirar i va passar la nit en vetlla reflexionant sobre la mort. Després, posa en boca del mateix Francesc les següents paraules:

?Doneu-me Senyor meu, doneu-me Déu la vostra llum, doneu-me el vostre esperit i doneu-me la vostra ma i traieu-me d'aquest mal pas. I si vos me la doneu jo us ofereixo de no servir més a senyor que se'm pugui morir (...) Mai més, servir a senyor que se'm pugui morir.?

Escultura de Sant Francesc de Borja a la façana de l'església de Betlem. Foto: Bernat Cedó

Més tard, va ser nomenat Virrei de Catalunya. Durant aquest període va lluitar contra el bandolerisme i la pirateria i va assegurar la frontera amb França. Com la majoria de virreis de Catalunya va tenir diversos conflictes amb la Generalitat i el Consell de Cent. La mort del seu pare l'any 1543 va fer que fos proclamat Duc de Gandia i la mort de la seva dona l'any 1546 l'afectà profundament.

En aquell moment va decidir viatjar a Roma, on entra en contacte amb Sant Ignasi de Loiola, fundador de la Companyia de Jesús. El papa Juli III, tenint en compte el seu llinatge li va oferir en el seu moment el càrrec de Cardenal però va renunciar-hi. Finalment Francesc de Borja va ingressar a l'ordre dels jesuïtes, arribant a ser el 3r General de la Companyia de Jesús.

Coneixent la seva història i la seva pàtina llegendària podem entendre la iconografia amb què normalment es representa aquest sant. Segons explica Joan Arimany al seu *?'Diccionari de sants històrics catalans?* Quasi sempre és representat amb una corona imperial, com a símbol del cadàver de l'Emperadriu la visió del qual el va colpir i sovint apareix també amb una corona ducal i/o un barret de cardenal a terra a nivell dels peus o a les mans fent referència als càrrecs als quals va renunciar en ordenar-se com a jesuïta.